

23.8.2018

MML 3069/00 01 00/2018

Maanmittauslaitoksen avoimen tieteen politiikka

1. Tavoite ja tausta

Maanmittauslaitoksen avoimen tieteen politiikassa tavoitteena on linjata laitoksen periaatteet avoimelle julkaisemiselle ja tutkimusaineistojen tallentamiselle ja lisensoinnille. Avoimen tieteen politiikka on päivittyvä dokumentti, jota tarkennetaan tarpeen mukaan.

Suomen yliopistojen rehtorineuvoston UNIFI ry julkaisi 28.5.2018 Avoin tiede ja data (ATD) toimenpideohjelman suomalaiselle tiedeyhteisölle. Ohjelmassa todetaan: Avoin tiede on tiedepoliittinen liike, joka pyrkii päivittämään tieteen perusolemuksen kuuluvan avoimuuden käytännöt digitaaliseen toimintaympäristöön sopiviksi. Tieteellisen tiedon ja erilaisten tutkimustuotteiden, kuten julkaisujen ja datan vapaa saatavuus verkossa parantaa tieteen laatua, tukee demokraattista päätöksentekoa, lisää kansalaisten ymmärrystä ja tietoisuutta sekä palvelee elinkeinoelämää. Avoimen tieteen keskeisiin periaatteisiin kuuluu vastuullisuus: niin avointa kuin mahdollista, niin suljettua kuin välttämätöntä.

Maanmittauslaitoksessa seurataan ATD-ohjelman toimeenpanoa, ja tältä pohjalta kiinnitetään tässä politiikkapaperissa huomiota erityisesti avoimiin julkaisuihin ja tutkimusaineistoihin. Henkilöstön laatimien julkaisujen määrä on osa Maanmittauslaitoksen tuloksellisuutta, joten on tärkeää, että kaikki henkilöstön tekemät tieteelliset ja ammatilliset julkaisut raportoidaan, ja että ne ovat mahdollisuuksien mukaan avoimesti saatavilla. Tiedot raportoidaan Maanmittauslaitoksesta paitsi maa- ja metsätalousministeriölle myös julkaisutiedonkeruuprosessissa Opetus- ja kulttuuriministeriölle (OKM) VIRTJA-julkaisutietovarantoon. Myös Tilastokeskus hyödyntää ministeriölle raportoituja julkaisutietoja. Tutkimusrahoitusinstrumentit ja muut päättäjät hyödyntävät OKM:n ylläpitämiä kansallisia tietoja yliopistojen ja tutkimuslaitosten henkilöstön julkaisutoiminnasta. Euroopan Unionin Horisontti 2020- ohjelmassa ja Suomen Akatemian 27.9.2017 tutkimusrahoitushaussa edellytettiin hankkeilta sitoutumista siihen, että julkisin varoin toteutetussa tutkimuksessa julkaisut tai niiden rinnakkaistallenteet ovat avoimesti saatavilla. Avoin saatavuus lisää tieteellisten ja ammatillisten julkaisujen vaikuttavuutta, sillä avoimesti saatavilla oleviin julkaisuihin viitataan lukumääräisesti enemmän.

Maanmittauslaitoksen Tutkimuspolitiikassa 14.6.2017 on linjattu seuraavaa tutkimuksen ja tieteen avoimuudesta: "Monet merkittävät rahoittajat (esimerkiksi EU, Suomen Akatemia, Tekes) edellyttävät, että tutkimusrahoitusta hakevat organisaatiot ovat sitoutuneet avoimen tieteen- ja tutkimuksen (ATT) tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Tavoitteena on, että julkisten tutkimusorganisaatioiden tuottamat julkaisut ja julkiset tiedot ovat helposti kaikkien saatavilla jatkokäyttöä varten. Avoin julkaiseminen edistää tutkimustiedon laajempaa hyödyntämistä tutkimuksen ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Rakennetaan mekanismi ja yhteiset periaatteet siihen, että julkisella rahoituksella tuotetut julkaisut saatetaan mahdollisuuksien mukaan avoimesti kaikkien saataviksi rinnakkaistallentamalla julkaisut koneluettavassa muodossa sopivaan julkaisuarkistoon tai -tietokantaan, josta ne ovat maksutta kaikkien saatavissa."

23.8.2018

MML 3069/00 01 00/2018

Maanmittauslaitoksessa tietojen keruu VIRTJA-julkaisutietovarantoon tapahtuu JUSTUS-julkaisutietojen tallennuspalvelun kautta, josta Maanmittauslaitoksella on sopimus Tieteen tietotekniikan keskus Oy:n (CSC) kanssa. JUSTUS-palvelu mahdollistaa julkaisutietojen syöttämisen ja niiden tallentamisen sähköisesti VIRTJA-julkaisutietovarantoon, josta käyttäjät voivat selailla niitä JUULI-julkaisutietoportaalin avulla (juuli.fi). JUSTUS-palvelu on suunnattu erityisesti sellaisille organisaatioille, joilla ei ole omaa tutkimustietojärjestelmää tai julkaisurekisteriä. Maanmittauslaitos on tehnyt sopimuksen Helsingin yliopiston (HY) kanssa sähköisestä rinnakkaistallennuspalvelusta, joka on rakennettu HY:n HELDA digitaalisen arkiston osaksi. MML HELDA:n tarkoituksena on lisätä Maanmittauslaitoksen tutkimus- ja ammatillisten julkaisujen näkyvyyttä, käyttöä ja vaikuttavuutta tarjoamalla julkaisujen avoin saatavuus Maanmittauslaitoksen oman avoimen julkaisuarkiston kautta. Maanmittauslaitoksen HELDA-sivut löytyvät osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/220958?locale-attribute=fi>.

2. Open Access julkaiseminen

Maanmittauslaitos linjaa, että Maanmittauslaitoksen tutkimus- ja ammatilliset julkaisut julkaistaan korkeatasoisina Open Access -julkaisuina aina, kun se on mahdollista.

Open Access (OA) -julkaiseminen on nopeasti yleistynyt sähköinen julkaisumalli, joka tukee tutkimustiedon avointa saatavuutta vaihtoehtona perinteiselle kaupalliselle ja kustantajapainotteiselle julkaisemiselle. Avoimuuden edellytys koskee erityisesti vertaisarvioituja artikkeleita, mutta myös muita julkaisutyyppisiä kannustetaan julkaisemaan avoimesti.

Avoimia ammatillisia ja tieteellisiä julkaisuja täydentävät ohjeet ja terminologia löytyvät MML -intranetistä informaatiopalvelujen sivulta: <http://mmlintra.nls.fi/node/147871>.

2.1 Kustannukset ja avoimet julkaisutavat

Maanmittauslaitoksen julkaisutoiminnan keskeinen linjaus on, että julkaisuja tuottavat projektit ja hankkeet pääsääntöisesti vastaavat kaikista julkaisujen liittyvistä kustannuksista.

Suomen Akatemian tutkimus- ja EU-projektien suunnitelmissa tulee huomioida avoimesta julkaisemisesta mahdollisesti aiheutuvat kustannukset. Muissa tapauksissa julkaisemisesta aiheutuvat kulut voidaan maksaa myös esim. tutkimusosaston yleisistä kuluista, jos perusteltua.

Yksi esimerkki avoimista julkaisutavoista on ns. hybridimallinen avoin julkaisutapa, joka tarkoittaa tilausmaksullisen ja maksuttoman käytön yhdistelmää. Kirjoittaja voi avata artikkelinsa avoimesti saataville maksamalla kustantajan määrittelemän maksun. Hybridijulkaiseminen on kuitenkin väliaikainen ratkaisu matkalla kohti täysin avointa julkaisemista.

Muita OKM:n ja Suomen Akatemian käytänteisiin perustuvia julkaisutapoja ovat esimerkiksi ns. vihreä ja kultainen malli. Vihreässä mallissa artikkeli julkaistaan perinteisessä tilausmaksullisessa tieteellisessä lehdessä ja rinnakkaistallennetaan koneluettavassa muodossa avoimesti saatavaksi sähköiseen julkaisuarkistoon tai -tietokantaan. Kultaisessa mallissa artikkeli julkaistaan puolestaan suoraan avoimesti korkeatasoisessa ja avoimen tieteen periaatteiden mukaisesti toimivassa julkaisukanavassa, ns. Open Access -julkaisussa. Tällöin julkaisija vastaa artikkelin avoimesta saatavuudesta ja artikkeli on heti kaikkien käytettävissä. Usein kustantaja kerää maksun, joka sisällytetään hankkeen tutkimuskuluihin. Avoimet

23.8.2018

MML 3069/00 01 00/2018

julkaisutavat on kuvattu yksityiskohtaisemmin MML-intranetissä informaatiopalvelujen sivulla <http://mmlintra.nls.fi/node/147871>.

2.2 Julkaisujen rinnakkaistallentaminen

Maanmittauslaitos kannustaa artikkelin lopullisen eli vertaisarvioidun ja editoidun version tallentamiseen ensisijaisesti Maanmittauslaitoksen HELDA -sähköiseen rinnakkaistallennuspalveluun.

Jos julkaisusopimus ei tätä salli, artikkelin voi useimmiten rinnakkaistallentaa ns. pre-print-versiona, eli tutkijan omana ns. final draft käsikirjoituksena. Rinnakkaistallentaminen voi olla mahdollista myös kansainvälisten rahoittajien käytäntöjen mukaisen julkaisuviiveen (embargo) jälkeen, joka on tavallisesti korkeintaan kuusi kuukautta. Rinnakkaistallentaminen Maanmittauslaitoksessa tapahtuu PDF-muodossa HELDA:an informaatiopalvelujen ohjeistuksen mukaan, ks. Maanmittauslaitoksen intranet <http://mmlintra.nls.fi/node/147871>.

3. Tutkimusaineistojen avoin tallentaminen ja lisensointi

Maanmittauslaitos suosittelee, että hankkeiden tutkimusaineistot tallennetaan avoimesti. Hankkeiden vastuulliset johtajat vastaavat siitä, että ainakin EU:n tai Suomen Akatemian rahoittamien hankkeiden tutkimusaineistot tallennetaan ja avataan oman tieteenalan kannalta tärkeässä kansallisessa tai kansainvälisessä arkistossa tai tallennuspalvelussa mahdollisimman pian tutkimustulosten julkaisemisen jälkeen.

Aineistoilla voi kuitenkin perustelluista syistä olla erilaisia avoimuuden asteita vaihdellen kaikille täysin avoimesta salassa pidettävään. Tutkimushankkeen ja aineiston julkaisijan on varmistettava, ettei julkaiseminen ole viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain, henkilötietolain tai tekijänoikeuslain vastaista tai Maanmittauslaitoksen muiden sopimusten (esim. tutkimussopimusten) vastaista. Kun aineisto avataan, sen lisensoinnista on huolehdittava, (ks. Suomen Akatemian ohjeet <http://www.aka.fi/fi/rahoitus/hyva-tutkimustapa/tieteen-avoimuus/>).

Maanmittauslaitoksen linjaukset laitoksen avoimista maastotietoaineistoista ja niiden lisensoinnista (CC-BY-4.0) on kuvattu seuraavilla sivustoilla:

- <http://www.maanmittauslaitos.fi/kartat-ja-paikkatieto/asiantuntevalle-kayttajalle/maastotiedot-ja-niiden-hankinta>
- <http://www.maanmittauslaitos.fi/kartat-ja-paikkatieto/asiantuntevalle-kayttajalle/maastotiedot-ja-niiden-hankinta/avoimen>

Maanmittauslaitos suosittelee tutkimusaineistoille myös (CC-BY-4.0) lisensointia.

Maanmittauslaitos suosittelee seuraavia avoimia tallennuspalveluja Suomen Akatemian suosituksia mukaillen:

- a) Avoimen tieteen kansalliset palvelut (<https://avointiede.fi/palvelut>)
 - avointen tutkimusaineistojen julkaisualusta AVAA (sisältää paikkatiedoille suunnatun Paituli-palvelun)
 - tutkimusaineistojen hakupalvelu Etsin
 - tutkimusdatan säilytyspalvelu IDA
 - aineistonhallinnansuunnitelmatyökalu Tuuli

23.8.2018

MML 3069/00 01 00/2018

b) CERNin Zenodo -arkisto
European Data Infrastructure EUDAT -tallennuspalvelu (erityisesti EU-rahoitteisille projekteille)

Osa tallennuspalveluista tarjoaa tunnuksia toistaiseksi vain yliopistojen tutkijoille tai erikseen määritellyille tutkimusprojekteille, mutta jo nyt Suomen Akatemian rahoittamat hankkeet saavat pyynnöstä tunnuksia esimerkiksi IDA:an. Maanmittauslaitos vie eteenpäin tunnusten vapauttamista myös tutkimuslaitoksille.

4. Hyvät tieteelliset käytännöt

Tieteen avoimuutta tulee edistää aina hyviä tieteellisiä käytäntöjä noudattaen ja oikeudellista toimintaympäristöä kunnioittaen.

Maanmittauslaitos on vuodesta 2016 sitoutunut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistukseen hyvistä tieteellisistä käytännöistä (HTK).